

**I. [STATUTA IOANNIS ALBERTI REGIS,
PETRICOVIAE ANNO 1493 PROMULGATA]**

Ioannes Albertus, Dei gratia rex Poloniae, supremus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque etc.^a dominus et haeres^b, magnifico Petro de Curozwyanki, regni nostri thesaurario et capitaneo Cracoviensi, sincere nobis dilecto, gratiam nostram regiam.

Magnifice, fidelis noster dilecte! Non est incognitum Sinceritati Tuae, quomodo de unanimi voto, consilio et deliberatione omnium praelatorum, baronum, procerum et communitatum^c regni nostri, in praesenti conventionem congregatorum, pro bono statu et pace regni eiusdem, atque subditorum nostrorum debito regimine, ordine et iustitia, constitutiones, statuta et decreta sub articulis infra scriptis confecimus, disposuimus, laudavimus in hunc, qui sequitur, modum.

[1]. De temerario ad iudicium ingressu^d.

^eInprimis ad abolendam temeritatem^e et viam^f insolentiae, ^gqua terrigenae regni nostri tam Maioris, quam Minoris Poloniae iudicia terrestria violare^g, eademque contentionibus et rixis plerumque perturbare consueverunt, statuimus: quod nullus^h ad domum iudiciorumⁱ cum armis quibuscunque excogitatis de caetero^j intrare audeat^k sub poena XIV marcarum per iudicem^l repetenda, atque cum amissione armorum, quae capitanei locorum vel burggrabii terrestres alias hi qui iudicio praesident, pro se capiant; si vero ausu^m temerario aliquis in iudicio gladium vel cultrum vel lanceamⁿ vibraverit, ipse in sexaginta marcis pecuniarum iudicio luat irremissibiliter exigendis; et si vulneraverit aliquem, collo punietur^o.

[2]. De articulis per capitaneos iudicandis^p.

Item inhaerentes statutis antiquitus sancitis, inhibemus: ut nullus capitaneorum nostrorum audeat iudicare aliter, ^qquam statuta priora ostendunt, pro quatuor articulis tantum, in ipsis statutis expressis, alias si per ipsum vel per quempiam illorum, secus factum fuerit, illud totum cassum, irritum et inane esse volumus, quidquid per ipsos fuerit sententiatum^q. In terris vero Maioris Poloniae, videlicet palatinatibus^r Poznaniensi et Calissiensi, servetur consuetudo antiqua^s, ita tamen, quod burggrabii non iudicent, nec inscriptiones aliquas perpetuas suscipiant^t.

^a etc. – *trafnie dodane przez L. Brak natomiast w Sier., P II, Kórn. i Dzik.*

^b *Dalszego tekstu wstępu, aż do art. 1, brak w Sier., Kórn. i L.*

^c *Tak Ulanowski w edycji B III. Bandtkie natomiast czytał: commitatum.*

^d *W Sier. brak rubryk. Kórn.: De armis. L: Quod nullus terrigenarum audeat cum armis ad domum iudicii intrare. Dzik.: Aby zżadną bronią wdom ssandv nyechodzono.*

^e *Kórn., L: Ad abolendam inprimis temeritatem.*

^f *W rękopisach: vias (Dzik: dróg). Poprawkę tę wprowadził Bandtkie.*

^g *quas plerumque terrigenae nostri, tam maiores quam minores, iudicia terrestria violare Sier., L; qua terrigenae nostri tam maiori quam minori iudicia terrestria violare Kórn.*

^h *ullus B III, Sier., Kórn.*

ⁱ *iudicii Sier., Kórn., L.*

^j *W Sier. i L brak: de caetero.*

^k *Kórn.: auderet; Sier., L: audeat, et si quis intraverit, ut poena XIV marcarum per iudicium puniatur, et capitaneus vel burggrabius terrestris, aut [hi, dod. Sier.] qui iudicio president, arma per se tollent; et si quis ausu temerario in iudicio [...]*

^l *Kórn.: iudicium puniretur et capitaneus vel bugrabius terrestris alias his qui iudicio president, arma per se tollent.*

^m *Et si quis ausu temerario in iudicio [...]*

ⁿ *iussu B III.*

^o *vibrare auderet, ut LX marcas luat; et quod tales violatores per ipsum capitaneum et burggrabium loci detinerentur et incarcerationem usque ad satisfactionem poenarum suprascriptarum; et si aliquem cum eisdem armis vulneraverit, collo puniatur Sier., L; vibrare auderet, ut sexaginta marcis iudicio lueret; et si vulneraverit aliquem, collo puniatur. Et quod tales violatores [...] poenarum suprascriptarum Kórn.*

^p *privetur, B III.*

^q *Praeses castri nisi de IV casibus habeat potestatem iudicandi L; De articulis per capitaneum iudicandis B III; De quatuor articulis capitulum Kórn.: Aby zadny starosta nyessandzyl gynaczey, yedno wedlye vstaw thych Dzik.*

^r *quam secundum statuta eadem pro IV tantum articulis, in statutis ipsis expressis, et si secus factum fuerit per ipsos, illud totum cassum et inane esse debeat, quidquid per ipsos capitaneos esset sententiatum Sier., L, Kórn. [...]*

^s *taliter fuerit sententiatum B III.*

^t *pallatinatibus Kórn.*

^u *antiqua consuetudo Kórn.*

^v *accipiant B III.*

[3]. De repositione terrestrium actorum tempore belli^u.

Item in districtibus omnium terrarum secundum statuta antiquiora acta terrestria ^vpro temporibus consuetis^v reponantur, ubi praesiderant camerarii cum notario propter inscriptiones faciendas indigentibus, etiam et post missionem primarum restium, quum^w pro illo tempore plurimi necessitantur inscriptionibus, tam pro pecuniarum mutuatione^x, quam etiam^y pro ^zdotum reformatione^z.

[4]. De iudiciis obligationum et kmethonum fugitivorum^{aa}.

Item in prima actorum huiusmodi positione post festum Nativitatis Christi celebretur iudicium^{ab} pro obligationibus et kmethonibus fugitivis, tanquam in termino preemptorio, non obstante eo, quod termini terrestres quoquo modo fuerint reclamati et prorogati, exceptis terris Maioris Poloniae, quae in eo habent consuetudinem^{ac} bonam, cui ^{ad}-hoc non derogat statutum^{ad}.

[5]. De citatione super conventionem generalem^{ae}.

Item postquam ^{af}aliqua citatio fuerit recepta, quae ex parte actoris deberet fore ad conventionem generalem, volumus: ut in ea terminus assignetur^{af} super diem sextam post ingressum nostrum in locum conventionis, sub poena trium marcarum, et hoc propterea, ut elapsa^{ag} una septimana post ingressum nostrum in locum conventionis condemnationes et iudicia exercentur, ne impensis et expensis magnis homines graventur^{ah}.

[6]. De violentiis domesticis^{ai}.

Item ad restringendam malorum hominum temeritatem, decrevimus^{aj}: ut si quis intrans domum alicuius manu violenta hospitem, ^{ak}uxorem vel filium aut^{ak} familiarem ipsius interfecerit, aut etiam enormiter vulneraverit, talis si citatus fuerit ad iudicium castrense, non aliter convinci debeat, nisi testibus decem octo nominatis, ex his autem sex electis nobilibus bonae famae et possessionatis illius districtus aut palatinatus, ubi tale crimen patratum fuerit, cum quibus testibus actor, praestito iuramento, actionem suam obtinebit, et taliter victus vita privabitur, complices vero sui ^{al}iuxta antiquam consuetudinem et constitutionem puniantur^{al}. Si^{am} quis vero aliquam personam iustam et innocentem pro tali crimine calumniose inculpaverit, extunc sic inculpato, se iustificare volente, ad sedendum in turri deputato, dominus rex resarcire^{an} debet positionem rei et culpaе, et illum calumniatorem, si praesertim calumnia comperta^{ao} fuerit, Sua Maestas^{ap} ex officio suo debet pronuntiare infamem, caractere in faciem suam impresso, si autem violator praedictus, patrato crimine, de regno profugerit, illo ipso facto infamis pronuntietur puniendus^{aq}, ad triennium ^{ar}-constitutione hac^{ar} in suo robore duntaxat permanente.

^u Ut acta ponantur secundum consuetudinem omnium terrarum *L*; De actis *Kórn.*; O polozenyv xyąg zyemskych *Dzik*.

^{v-v} *Brak w Sier., L i Kórn.*

^w quam pro quum *L*; quoniam *B III*.

^x mutatione *B III, Sier.*; mutuacione *P II, Kórn.*; pozyczanya *Dzik*.

^y tam etiam *B III, Kórn.*

^{z-z} dotum assignatione *B III*: dotum reformatione *Kórn.*

^{aa} De obligationibus et kmethonibus fugitivis *L*; De kmethonibus fugitivis *Kórn.*; Ocz ma bycz sandzono na pyrwschem xyąg polozenyv *Dzik*.

^{ab} *Brak w B III*.

^{ac} suam consuetudinem *P II*; suam habent consuetudinem *Kórn.*

^{ad-ad} non derogat hoc statutum *Kórn.*

^{ae} Ad conventionem petenti, nisi ad sextum diem, dari debet terminus *L*; O rocze położonym na walny zgyem *Dzik. W Kórn. rubryki brak*.

^{af-af} citatio pro parte actoris super reum, quae debet fore ad conventionem generalem, ut in eadem terminus praefigatur *Sier., L, Kórn.* ^{ag} lapsa *L, Kórn., Sier., którego tekst urywa się na tym słowie.* ^{ah} gravarentur *L, Kórn.*

^{ai} De personali violentia et enormi laesione domestica *L*; Gdy by kto gwałtownie wschedschi wdom zabyl gospodarza *Dzik. W Kórn. rubryk brak*; w tym jednak miejscu na marginesie rękopisu dopisano: De calumpnia.

^{aj} taliter decrevimus *L, Kórn.*

^{ak-ak} aut uxorem vel filium vel *L, Kórn.*

^{al-al} puniatur iuxta antiquam iurispositionem *L, Kórn.*

^{am} *Brak odtąd w B III, który nie zawiera też całego statutu 7.*

^{an} rescire *P II, Kórn.*

^{ao} compertus *L*; in calumnia compertus *Kórn.*

^{ap} magestas *Kórn.*

^{aq} *Tak w P II*; puniendum *L*; pronuntiat puniendus, si habere vult in collo *Kórn.*

^{ar-ar} hac constitutione *Kórn.*

[7]. De eo, si quis familia sua inculpatus fuerit^{as}.

Item si quis^{at} homo, cuiuscunque status inculpatus fuerit, quod ipsius familiaris violentiam domesticam fecerit, ut supra descriptum est, hospitem^{au}, uxorem aut filios eius, invadens manu violenta, in domo eadem interfecerit, et si talis familiaris apud dominum suum per nobiles et ministerialem arestatus fuerit, talis dominus cum familiari suo, taliter inculpato, ius ministrare tenebitur, et si ius, cum ^{av}-personaliter requisitus^{av}, denegaverit, extunc pro eo respondeat ^{aw}-secundum formam iuris^{aw}, et si talis familiaris aufugerit, nec compertus^{ax} per nobiles aut arestatus fuerit, dominus pro ipso citatus mettertius iurare tenebitur, et esse innoxium, de crimine tali expurgandum, quod nec suo situ, consensu, mandato aut voluntate, crimen ipsum commissum esset, nec dedit aufugiendi occasionem servo. Iste articulus, ^{ay}-similiter sicut et praedictus, ad triennium^{ay} durabit, praelatis et aliis personis ecclesiasticis, iuxta ^{az}-consuetudinem antiquam remanentibus^{az}.

[8]. De solutione et poena capitis occisi^{ba}.

Item statuimus, quod^{bb} homicidae ^{bc}-casuales pro capite nobilium solvant^{bc} centum viginti marcas, et^{bd} per unum annum et sex septimanas convicti iure in turrim deputentur^{be}, nec turris correctionem ullo modo evadant^{bf}, etiamsi cum amicis occisi concordiam quoquo modo^{bg} inierint; si vero talis homicida, timens correctionem, de regno aufugerit, sive sit possessionatus sive non, ^{bh}-infamis perpetue ipso facto pronuntietur publicandus per proclamationem ministerialis^{bh}.

[9]. De raptu foeminei sexus^{bi}.

Item de raptoribus virginum et foeminarum ita volumus esse statuendum^{bj}: ut talis raptor, ^{bk}-si fuerit iure convictus^{bk}, secundum ^{bl}-antiquiora^{bm} statuta^l, perpetuis temporibus honore privetur^{bl}, et foemina, se^{bn} rapi consentiens, bonis omnibus haereditariis et quibuscunque aliis, ipsam concernentibus^{bo} rebus, videlicet dote, perpetuo privetur.

[10]. De limitibus cum bonis regalibus faciendis^{bp}.

^{bq}-Item oppressionibus^{bq} multorum subditorum nostrorum occasione limitum inter bona nostra regalia et terrestria subortis et suboriendis volentes providere, promittimus granicies petentibus, secundum statuta antiqua², ad discernendam aequitatem commissarios illius terrae et districtus, in quibus bona limitanda consistunt^{br}, videlicet duos dignitarios et duos officiales,

^{as} Tak w L, gdyż brak tego statutu w B III; De familiare violento Kórn.; Kyedy by czyy sługa gwałt domowy uczynyl Dzik.

^{at} aliquis Kórn.

^{au} Brak „gościa” w Dzik.

^{av-av} requisitus personaliter Kórn.

^{aw-aw} secundum iuris ordinem Kórn.

^{ax} compertus fuerit Kórn.

^{ay-ay} similiter sicut et predictus duntaxat ad trigennium Kórn.

^{az-az} antiquam consuetudinem remanente Kórn.

^{ba} De casuali homicidio, qui casu occidit aliquem L; De homicida Kórn.: O mązoboyczach slyachty sprzyczczy Dzik.; w B III pojawiło się zaburzenie numeracji i statut ten nosi numer 9.

^{bb} ut L, Kórn.

^{bc-bc} casuales nobilium pro capite solvant L, Kórn.

^{bd} Brak w L.

^{be} deputantur L.

^{bf} evadent L.

^{bg} Dwu ostatnich wyrazów brak w L i Kórn.

^{bh-bh} infamis ipso facto perpetuo pronuntiat publicandus per ministerialis proclamationem Kórn.

^{bi} De raptu virginum et foeminarum L: O gwałtownykoch dzyewycz y nyewyasth Dzik.; w Kórn. rubryki brak.

^{bj} observandum L, Kórn.

^{bk-bk} si iure convictus fuerit Kórn.

^{bl-bl} statuta antiquiora honore privetur perpetuis temporibus Kórn.

^{bm} antiqua L.

^{bn} sese Lr rapi se Kórn.

^{bo} concurrentibus L (błędny odczyt, gdyż w P II jest: concernentibus).

^{bp} De graniciebus limitandis inter bona regnicolarum et bona regiae maiestatis L; O wyedzyelyenyv granycz Dzik.; w Kórn. rubryki brak.

^{bq-bq} Item de oppressionibus B III.; Item oppressoribus Kórn.

^{br} consistant L.

¹ Cytowany jest tu zapewne przepis statutów Kazimierza Wielkiego: De violationibus virginum, viduarum et maritarum. Por.: Polskie statuty ziemskie, s. 108.

² Przytoczony jest tu przepis statutów niezawskich: De limitibus inter bona nobilium et regie maiestatis, ibidem, s. 134.

cum suo succamerario^{bs} deputare capitaneoque^{bt} seu tenentario bonorum nostrorum mandare ut pariter cum^{bu} commissariis eiusdem^{bu} ad limitanda bona eadem^{bv} exiret et ^{bw}provideret eosdem commissarios expensis, in his praesertim^{bw} bonis, quae habemus libere et sine obligatione. Qui quidem commissarii postquam exiverint, debent ex utraque parte senes advocare, a quibus, recepto iuramento, iuxta eorum recognitionem et testimonium ad limitationem procedant^{bx}. Si vero senes ipsi discordes fuerint, extunc commissarii iuxta suas conscientias, ^{by}concordantes discordiam^{by} senum, secundum ^{bz}suum propositum limitationem^{bz} ipsam prosequantur et^{ca} terminabunt. Ubi autem et dicti^{cb} commissarii discordarent, volumus ut^{cc} illi ipsorum, qui plures in voto ^{cd}fuerint concordēs^{cd}, habeant plenam granicies determinandi^{ce} facultatem, non obstante etiam capitanei aut tenutarii nostri contradictione.

[11]. De restitutione kmethonum fugitivorum^{cf}.

Item de kmethonibus etiam^{cg} fugitivis ita definimus: quod si kmetho alicuius personae, status spiritualis vel^{ch} saecularis, ad aliquam personam aufugerit, sive etiam^{ci} in bona nostra regalia, debemus et tenebimur statim per eum, cuius ipse kmetho erat, requisiti, illum nostro capitaneo et tenentario restituendum^{cj} demandare; terrigena vero, ad quem talis kmetho aufugerit^{ck}, citatus, eundem restituere debet secundum statutum antiquitus conscriptum³, sub poenis ibidem contentis et descriptis^{cl}, et pro eo kmethone taliter recepto, in primo termino tanquam^{cm} in peremptorio, respondere debet^{cn}, cui terminus nonnisi vera infirmitate, prout supra descriptum est, dari debet; quod et de capitaneo, kmethonem restituere ^{co}nolente, volumus esse intelligendum^{co}, qui convictus iure, poenis ^{cp}supra scriptis^{cp}, sicut terrigena puniatur, ^{cq}nonque nisi poenis fideiussis a iure recedere debeat^{cq}, si vero recesserit, puniatur^{cr} maiori poena nostra regali XIV marcarum, et quarum solutionem Regia Maiestas ipsum compellere debet, pariter cum kmethonis restitutione.

[12]. De recessu kmethonis in terra Cracoviensis^{cs}.

^{ct}Item quia kmethones de loco ad locum^{ct} se anno quolibet moventes, ipsi et domini ^{cu}eorum ad damna perveniebant plurima, quorum^{cu} indemnitati parte^{cv} ab utraque consulendo, ^{cw}statuimus ut^{cw} a modo kmethones a ^{cx}dominis suis, status utriusque, in partibus terrae Cracoviensis quoquo modo^{cx} de agris suis recedere non audeant^{cy}, nisi prius kmetho quilibet aedificaverit^{cz} aream suam et ^{da}debita solverit domino suo iuxta consuetudinem^{da}, exceptis terris Russiae et terris ^{db}Maioris Poloniae, ubi antiqua consuetudo servetur^{db}.

^{bs} camerario L, *Kórn*.

^{bt} capitaneo *Kórn*.

^{bu-bu} eiusdem ad limitandum bona eadem exirent et providerent eosdem, commissarios *B III*; eiusdem [...] exiret et expensis commissarios provideret *Kórn*.

^{bv} bona ea *P II*.

^{bw-bw} provideret commissarios in his praesertim *P II*.

^{bx} procedent *Kórn*.

^{by-by} concordando discordias L; concordantes concordiam *Kórn*.

^{bz-bz} suum videre limitationem *B III*, *Kórn*.

^{ca} prosequantur et *brak w L*; prosequantur *Kórn*.

^{cb} et ipsi *L*, *Kórn*. cc quod *L*, *Kórn*.

^{cd-cd} concordēs fuerint *Kórn*.

^{ce} terminandi *L*.

^{cf} De kmethonibus fugitivis L; O kmyeczyoch zbyeglych vstawa *Dzik.*; w *Kórn*. rubryki *brak*.

^{cg} *Brak w Kórn*.

^{ch} et *L*, *Kórn*.

^{ci} *Brak w L*.

^{cj} restituere *L*.

^{ck} profugerit *L*. *Kórn*.

^{cl} et conscriptis *B III*.

^{cm} tandem *Kórn*.

^{cn} debebit *L*, *Kórn*.

^{co-co} nolente, intelligendum est *L*, *Kórn*.

^{cp-cp} supra actis *P II*.

^{cq-cq} non nisi poenis fideiussus a iure recedere debet *L*; non nisi poenis fideiussis a iure recedere debeat *P II*; non nisi quod poenis fideiussis a iure debeat *Kórn*.

^{cr} punietur *L*.

^{cs} De kmethonibus de loco a domino recedentibus *L*; Aby kmyeczye nierzadnye od panów nyeodchodzyly, statuth *Dzik.*; w *Kórn*. rubryki *brak*, natomiast na marginesie dopisano: De eodem CXXXV de eodem XXIII in 2° libro de eodem in 3° libro XXIV cum poenis.

^{ct-ct} Item kmethones de loco ad locum *B III*; Item kmethones de loco ad alium *L*.

^{cu-cu} interdum ad damna perveniebant, quorum *L*, *Kórn*.

^{cv} indemnitati parti *Kórn*.

^{cw-cw} ita statuimus quod *B III*; ita statuimus ut *Kórn*.

^{cx-cx} dominis utriusque status in terris Cracoviensibus partium quoquo modo *L*; [...] quomodo *Kórn*.

^{cy} non debeant *L*.

^{cz} debite aedificaverit *L*; edificaverit debite *Kórn*.

^{da-da} debita omnia domino suo solverit iuxta iuris ordinem *P II*, *Kórn*.; debita omnia domino solverit iuris ordine *L*.

^{db-db} Mazovie, ubi consuetudo antiqua servetur *Kórn*.

³ Cytowany jest tu również przepis statutów niesławskich: De profugis, *ibidem*, s. 135.

[13]. De limitibus per succamerarium non transponendis^{dc}.

Item expensas^{dd} bonorum hominum et personarum status utriusque inanes minorare^{de} cupientes, qui transpositionibus limitum iniustus^{df} per succamerarium plerumque gravantur, statuimus^{dg} et observandum esse volumus: quod a modo succamerarii omnium terrarum totius regni terminos graniciales per semetipsos pro suo velle transponere non valeant^{dh} sub poenis XIV marcarum in eo, qui aliter fecerit, per nos exigendis, excepto^{di} quod super hoc esset partium consensus^{di}, ^{dj}vel subintraverit causa legitima^{dj}.

[14]. De libertate kmethonum tenenda^{dk}.

Item haereditatem multarum in omnibus terris desertationem attendentes, statuimus: ut homines in villis terrigenarum et omnium personarum utriusque status^{dl}, libertatem habentes, ^{dln}ipsis ab haeredibus^{dm} concessam, ^{dn}durante eadem libertate^{dn} tantummodo, et nondo ultra, ab omnibus exactionibus regalibus et censibus ecclesiasticis, et a decimis pecuniariis et^{dp} manipularibus et medonum^{dq} sint exempti et liberi, exceptis tamen^{dr} missalibus alias *meschne*^{ds} ubi talis solutio frumento solvitur, columbatione^{dt} ac denario Sancti Petri.

[15]. De repetitione dotis reformatae^{du}.

^{dv}Item volentes occurrere erroribus exortis^{dv} et exoriendis occasione dotum foeminarum, quas dotes ^{dw}post foeminas steriles nonnullae personae^{dw} iure repetebant^{dx} per testium tantummodo probationem, nulla reformatione in actis habita, statuimus quod^{dy} dos, quae non fuerit coram nobis, ut in actis, reformatae, iuxta iuris ordinem^{dz} et antiquam consuetudinem, nullius ^{ea}debet esse^{ea} roboris et momenti.

[16]. De inhibitionibus spiritualium in iudicio saeculari non faciendis^{eb}.

Item viam discordiarum frequentius exortarum et exoriendarum^{ec} inter statum ^{ed}spiritualem et saecularem praecludere volentes^{ed}, quam^{ee} occasione inhibitionum, quas praelati spirituales in iudicio^{ef} saeculari ipsorum litteris et^{eg} interdictis facere consueverunt, statuimus: quod deinceps ipsi praelati spirituales a talibus inhibitionibus faciendis^{eh} penitus cessent^{ei}, praesertim ^{ej}in causis ac iudicium^{ej} saeculare pertinentibus, exceptis causis, iuri spirituali subiectis, de quibus se iudicium terrestre nullatenus ^{ek}ingerere audeat^{ek}.

^{dc} De terminis granicierum non transponendis *L*; O odkladanyv granycz vstawa *Dzik.*; w *Kórn. rubryki brak*.

^{dd} expensas inanes *Kórn.*

^{de} minorari *P II*; utriusque minorare *Kórn.*

^{df} iniuste *L*.

^{dg} decrevimus *L, Kórn.*

^{dh} debebant *L, Kórn.*

^{di} quod esset consensus parcium *L, Kórn.*

^{dj} aut legitima causa interveniente *L, Kórn.*

^{dk} De libertatibus civitatibus vel villis concessis *L*; O wydzierzyenyv woley kmyeczynom od panów daney *Dzik.*; w *Kórn. rubryki brak*.

^{dl} *Brak w Kórn.*

^{dm-dm} ab ipsis haeredibus *B III*.

^{dn-dn} ipsa durante libertate *L, Kórn.*

^{do} *Brak w Kórn.*

^{dp} *Brak w B III*.

^{dq} medonis *L, Kórn.*

^{dr} tantummodo *L*.

^{ds} myeszne *L*; messne *Kórn.*

^{dt} et columbatione *L, Kórn.*

^{du} De dotibus non inscriptis *L (ta i dalsze rubryki pochodzą spod pióra Lelewela)*; O possagv nyewyesczym statuth *Dzik.*; w *Kórn. rubryki brak*.

^{dv-dv} Item volens occurrere erroribus saepe exortis *L, Kórn.*

^{dw-dw} nonnullae personae post feminas steriles *Kórn.*

^{dx} expetebant *L, Kórn.*

^{dy} quod a modo *L*.

^{dz} *Brak w Kórn.*

^{ea-ea} esse debet *Kórn.*

^{eb} De inhibitionibus ecclesiasticis ad iudicia *L*; Aby przelozeny dvchowny żadnego zapowyedanya swymy lysthy wprawye swyeczkm nyeczynyly Statuth *Dzik.*; w *KRN. rubryki brak*.

^{ec} exorigendarum *Kórn.*

^{ed-ed} spiritualium et saecularium praecludere volens, qui *L*; saecularem et spiritualium praecludere volentes, quam *Kórn.*

^{ee} quae *B III*.

^{ef} in iure *L, Kórn.*

^{eg} *Brak w B III*.

^{eh} facientes *Kórn.*

^{ei} cessant *L*.

^{ej-ej} pro causis ad ius *L, Kórn.*

^{ek-ek} intrmittere audeat *B III*; debeat ingerere *P II, Kórn.*

[17]. De damnis per stipendiarios faciendis^{cl}.

^{em}-Item compatiētes iniuriis, damnis et violentiis^{em} pauperum ^{en}-hominum tam spiritualium quam et^{en} saecularium, qui per stipendiarios per modum rapinae ^{eo}-non parum molestabantur et inaniter opprimebantur^{eo}, volumus: ut tales stipendiarii^{ep}, tantam severitatem in pauperes committentes, ad omnimodam satisfactionem et solutionem adstringantur, hoc ^{eq}-speciale adiicientes, quod quilibet magister comitivae, non providens comitivam suam, neque se continens^{eq} a talibus damnis^{er}, in turrim ^{es}-deiciatur detinendus^{es} usque ad plenariam satisfactionem.

[18]. De observatione libri resignationum^{et}.

^{eu}-Item quia ex observatione librorum terrestrium capitaneatus Maioris Poloniae, in quibus venditiones et emptiones bonorum conscribuntur, multae suscepciones primis temporibus habebantur, decernimus: ut acta a modo eiusdem capitaneatus^{eu} non aliter observentur, quam sub clausura duarum clavium, quarum primam palatinus et secundam^{ev} castellanus Poznanienses ^{ew}-servabunt, propter facultatem^{ew} receptionis litterarum cuiuslibet personae^{ex}, et hoc debet teneri post^{ey} decessum capitanei terrae eiusdem, hoc^{ez} est Nicolai de Kuthno, palatini Lanciensis^{fa}.

[19]. De salario capitanei, ab introligationibus non excipiēdo^{fb}.

Item consuetudinem exquisitam per capitaneos nostros in gravamen terrigenarum ^{fc}-utriusque status abolere volentes^{fc}, qui decem marcas ab intromissione in aliqua bona a terrigenis recipere consueti erant^{fd}, volumus: ut talis solutio omnino cesset, ^{fc}-tanquam iniusta et contra inscriptionem inventa, nec sexagena per burgrabium in tali facto exigatur^{fe}.

[20]. De praescriptionibus inscriptionum^{ff}.

Item ex relatione magnificorum Ioannis de Opporow Brzestens et Mathiae ^{fg}-de Sluzow lunovladislaviensis^{fg} palatinorum, ^{fh}-intelleximus apud eos in terris Cuiaviae talem errorem inoluisse^{fh}, quod libri tam castrenses quam terrestres nullam habeant^{fi} praescriptionem contra omnium regni nostri iurium et consuetudinem sanctiones, statuimus ergo: quod libri praefati secundum^{fj} consuetudinem terrarum Maioris Poloniae de cetero observentur ita, ^{fk}-quod cuiuslibet inscriptionis, in eisdem contentae post decursum^{fk} trium annorum et sex septimanarum

^{cl} De stipendiariis damna aut iniurias committentibus *L*; Aby zolnyerze na woyną yadacz, vbogym lyvdzyom schkod nyczynyly, statuth *Dzik*; w *Kórn. rubryki brak*.

^{em-em} Item compatiens [compatientes *P II*] magnis iniuriis, damnis, violentiis *L, Kórn.*

^{en-en} dominorum spiritualium et *L, Kórn.*

^{eo-eo} haud parum molestati sunt et dampnificati *L, Kórn.*

^{ep} stipendiarios *Kórn.*

^{eq-eq} specialiter adiiciendo, quod quilibet magistri comitivae, non providentes comitivam suam, neque se continentes *L.*

^{er} dampnis continens *Kórn.*

^{es-es} deiciantur detinendos *L.*

^{et} *L zamieszcza ten statut pod nr XXI: De conservandis libris resignationum. W Dzik. też pod nr XXI: O chowanyv xyag zdayn wyecznych gymyeny. W Kórn. tego statutu brak.*

^{eu-eu} Item ut libri resignationum perpetuarum, ubi venditiones haereditatum inscribuntur, sub custodia diligendi observarentur, decrevimus: ut a modo acta capitaneatus Maioris Poloniae *L.*

^{ev} *W L zamiast: et secundum – secundum vero.*

^{ew-ew} servabunt, quae acta in praetorio Poznaniensi observetur, propter facilitatem *L.*

^{ex} personae necessariorum *L*; cuilibet personae necessarium *P II.*

^{ey} post cessum vel *L.*

^{ez} *Brak w L, aż do końca statutu.*

^{fa} *W B III następuje wyraz nieczytelny (regii?).*

^{fb} *L zamieszcza ten statut pod nr XVIII: De non exigenda contributione ab intromissione. W Dzik. też pod nr XVIII: Aby starostha od wyązowanya wgymyeny od zyemyan nycz nyebral. W Kórn. tego statutu brak.*

^{fc-fe} utriusque sexus abolere volens *L.*

^{fd} sunt *L.*

^{fe-fe} quin [quoniam *P II*] est contra iuris ordinem et in gravamen non mediocre, una sexagena recipiatur per burgrabium in tali facto *L.*

^{ff-fi} De praescriptione librorum terrestrium Cuiaviae *L*; O dawnosszy xyag zyemskych y grodzkich *Dzik. (pod nr XIX); w Kórn. tego statutu brak.*

^{fg-fg} Slusthwo, Junyvladislavyensis *L*; Slusthovo *P II.*

^{fh-fh} cum errorem in terris Cuiaviae invaluisse *L.*

^{fi} habebant *B III.*

^{fj} secundum modum et *L.*

^{fk-fk} quaelibet inscriptio in eisdem contenta *L*; quaelibet inscriptio in eisdem contenta ante decursum *P II.*

praescriptio^{fl} omnimodo praeterire debet, excepto quod sit^{fm} in vim reemptionis, quae nullam debet habere praescriptionem.

[21]. De confirmatione statutorum^{fn}.

Volumus insuper: ut^{fo} omnes constitutiones antiquae regum et^{fp} principum et aliorum nostrorum antecessorum^{fq} statutaque Nyeschowiensia in suo ^{fr}robore permaneant et firmitate^{fr}, articulis praesentibus duntaxat ad triennium^{fs} durantibus^{ft}, his videlicet, qui de novo sunt per nos instituti, et quos aliae constitutiones et statuta regni nostri priora non habeant, ad quos se hoc triennium non extendat.

[22]. De dilationibus terminorum^{fu}.

^{fv}Item volumus: quod de cetero non sint aliquae dilationes^{fv} in iudiciis, ^{fw}tam castrensibus quam terrestribus^{fw}, per litteras nostras, quae perti citati plerumque consueverunt facere praecudicium in favorem citati, excepto quod ipse citatus occupatus sit nostra aut reipublicae aliqua notabili actione.

[23]. De rebellione incolarum regni^{fx}.

^{fy}Item decrevimus: ut omnes^{fy} iuri non obediens corriganter iuxta iuris dispositionem regni ^{fz}nostri antiquam, laudis et constitutionibus antiquitus descriptam^{fz}.

[24]. De salvi conductus denegatione^{ga}.

Item^{gb} volumus: quod nullus de cetero malefactorum, salvum conductum ^{gc}a iure^{gc} habere debeat, sed quod iuris est, sufferat pro delicto^{gd}; si vero talis de maleficio accusatus, ^{ge}vim vel violentiam pertimesceret^{ge}, illi procul dubio plena securitas poterit et debet dari et concedi.

[25]. De conservatione terrestrium actorum^{gf}.

Item statuimus^{gg}: quod libri terrestres in qualibet terra et ^{gh}capitaneatu sub clausura trium clavium permaneant^{gi}, quarum palatinus unam, notarius aliam, iudex vero illius terre tertiam, diligenter observabunt^{gh}.

Quocirca^{gj} Tuae Sinceritati committimus et mandamus, omnino habere volentes, quatenus praemissas constitutiones, lauda et decreta publice proclamare et observare faciat, proclamationem eandem aliquoties iterando, ne quis de contrario ignorantiam praetendat^{gk} aliqualem: et quantum te ipsum contingit, diligenter firmiterque et irrevocabiliter teneas, observes et defendas, aliter nullatenus facere ausurus, sub obtentu gratiae nostrae.

Datum in conventionione Piotrkowiensi^{gl} generali feria quarta^{gm} ante dominicam Reminiscere proxima^{gn}, anno Domini MCCCCXCIII^{go}.

^{fl} praescriptione *PII*. ^{fm} sit inscriptio *L*.

^{fn} Confirmatio statutorum ad triennium *L*; *Vsthawe stare krolyow y xyżąth w swey mocy mayą trwacz Dzik. (pod nr XX); w Kórn. rubryki brak.*

^{fo} quod *B III*.

^{fp} *Brak w Kórn.*

^{fq} praedecessorum *P II, Kórn.*

^{fr-fr} robore et firmitate permaneant *L, Kórn.*

^{fs} trigennium *Kórn.*

^{ft} duraturis *L*; *na tym kończy się tekst tegoż statutu w L i Kórn.*

^{fu} De dilacionibus *L*; *Aby lysthy krolyewskymy żadnych rokoch nye odkładano statuth Dzik.; w Kórn. rubryki brak.*

^{fv-fw} Volumus: non aliquae sint de caetero dilaciones *Kórn.*

^{fw-fw} tam castrenses quam terrestres *Kórn.*

^{fx} De puniendis inobedientibus iuri *L*; *w Kórn. brak rubryki, a w Dzik. brak tego statutu w całości.*

^{fy-fy} Decrevimus eciam ut omnes *Kórn.*; *omnes brak w L.*

^{fz-fz} nostri, in constitutionibus descriptam antiquitus *L, Kórn.*

^{ga} De non conferendo salvo conductu *L*; *Zadny zlosnyk gleythv od prawa nye ma myecz Dzik. (pod nr XXIII); w Kórn. rubryki brak.*

^{gb} *Brak w Kórn.*

^{gc-gc} *Brak w Kórn.*

^{gd} debito *L.*

^{ge-gc} vim et violentiam pertimesceret *L*; *pertimesceret vim et violentiam Kórn.*

^{gf} Libri terrestres qualiter servandi *L*; *Yako mayą bycz chowany xyijgy zyemskye Dzik. (pod nr XXIV). W Kórn. rubryki brak.*

^{gg} Statuimus eciam *Kórn.*

^{gh-gh} *Odtąd do końca akapitu: capitaneatu recludentur cum tribus clavibus, quarum unam palatinus, alteram notarius, tertiam vero iudex terrae illius diligenter observabunt L, Kórn.*

^{gi} *Słowo uzupełnione przez Bandtkiego.*

^{gj} *Tekstu tego, aż do końca akapitu, brak w L i Kórn.; w Dzik. natomiast występuje on pod nr XXV: Przykazanye krolewskye na obyawyeny tych ushaw.*

^{gk} praetereat *B III*. ^{gl} Piotrkowyensi *L*

^{gm} quinta *L.*

^{gn} *Brak w L.*

^{go} *B III kończy się następującym tekstem: Ter tria sunt septem, septem sex, sex quoque tres sunt Et bene si numeres, milia quinque tibi dabit.*